

Rozdział ...

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE PRACY

Na zorganizowanie procesu badawczego wpływa wiele okoliczności, wśród których w literaturze metodologicznej spotyka się: charakter i cel badań, teren, na którym są prowadzone oraz techniki stosowane w trakcie badań¹. Przedstawione elementy określają schemat badań środowiskowych, które trzeba zastosować żeby je poprawnie wykonać. Nie wszystkie jednak badania wymagają uwzględnienia wszystkich punktów wymienionego schematu. Wiele z nich może wymagać uzupełnienia czynnościami dodatkowymi. Prawidłowa organizacja wszelkich badań naukowych, w tym także pedagogicznych, wymaga przestrzegania kolejności poszczególnych elementów procesu badawczego, zwanych umownie etapami, ponieważ każdy z nich spełnia określoną funkcję, występującą w określonej kolejności².

1. Przedmiot, cel badań

Określenie przedmiotu i celu badań jest zadaniem, które staje przed nami w momencie uświadomienia sobie konieczności przeprowadzenia badań empirycznych. Możemy stać przed podjęciem pracy dyplomowej, która ma być pracą badawczą, możemy też pracując w określonym miejscu systemu szkolnictwa odczuwać potrzebę lepszego poznania miejsca i efektów naszej pracy dla ich poprawy lub doskonalenia. Mogą być i inne przyczyny, jak np. konferencja pedagogiczna, na którą należy przygotować raport ze stosowanych metod nauczania i wychowania. Wszystkie te okoliczności w różnym stopniu narzucają nam z góry przedmiot i cel badań³.

Przedmiotem moich badań jest **skuteczność gier i zabaw ortograficznych w kształtowaniu nawyku poprawnego pisania u uczniów klas początkowych w obranej szkole podstawowej.**

Każde badanie służy realizacji określonego celu⁴. Według T. Pilcha cel badań oznacza poznanie umożliwiające działanie skuteczne⁵. Skuteczna realizacja celów w pedagogicznych

¹ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1977, s.62.

² Zob. np. J. Grzesiak, *Statystyka w metodologii badań pedagogicznych*, UAM WPA, Kalisz 1996, s. 34-42; W. Goriszowski, *Podstawy metodologiczne badań pedagogicznych*, WSP TWP, Warszawa 2006, s. 37.

³ T. Pilch, op. cit., s. 63.

⁴ Por. W. Dutkiewicz, *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001; Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984.

⁵ T. Pilch, op. cit., s.62.

badaniach naukowych zależy od świadomości metodologicznej badacza do której zaliczają się:

- perspektywa aksjologiczna, czyli wartościowanie otaczającej rzeczywistości;
- perspektywa ontologiczna która obejmuje poznanie zakresu rzeczywistości oraz jej istotę;
- perspektywa epistemologiczna (zakres zastosowanych metod naukowych w poznawanej rzeczywistości);
- operatywna wiedza o modelach poznawczych (jaka wiedza operatywna o modelach jest niezbędna w badaniu rzeczywistości)⁶.

Celem poznawczym moich badań jest określenie stopnia wpływu stosowania gier i zabaw ortograficzne na utrwalanie wiedzy i umiejętności poprawnego pisania u uczniów klas III szkoły podstawowej.

Celem praktycznym jest skonstruowanie zestawu zadań typu gier i zabaw, które treściami i formami przedstawienia są nośnikami wybranych reguł i zasad ortograficznych pisowni odpowiednio dobranych słów (wyrazów).

Z tak sformułowanych celów ogólnych wynikają cele szczegółowe. W ramach tej pracy stawiamy następujące cele szczegółowe poznawcze:

C1.

C2.

Ponadto stawiamy przed sobą następujące cele szczegółowe praktyczne :

C3.

C4.

2. Problemy badawcze, hipotezy

Uświadomienie sobie problemów badawczych jest podstawowym warunkiem podjęcia badań naukowych.

Problem jest rodzajem zadania (sytuacji), którego podmiot nie może rozwiązać za pomocą posiadanego zasobu wiedzy. Rozwiązanie jego jest możliwe dzięki czynności myślenia produktywnego, która prowadzi do wzbogacenia wiedzy podmiotu⁷. Definicja ta akcentuje dwie podstawowe cechy problemu: pierwsza to ta, że problemy są zadaniami; druga, że zadania te wymagają rozwiązania⁸.

⁶ W. Goriszowski, op. cit, s. 37; zob. też: M. Łobocki, *Metody badań pedagogicznych*, WSiP, Warszawa 1978, s. 55; S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, PWN, Warszawa 1985, s. 26.

⁷ W. Dutkiewicz, op. cit. , s. 50.

⁸ Tamże.

Psychologicznym objawem dostrzeżenia problemu jest odczucie trudności, w ślad za którym następuje słowne określenie problemu i wytwarzanie pomysłów przyszłych rozwiązań⁹.

W związku z postawionymi celami naszego postępowania badawczego, został sformułowany następujący problem główny:

P: Czy i jakim stopniu stosowanie gier i zabaw ortograficznych podnosi skuteczność w kształtowaniu nawyku poprawnego pisania wśród uczniów klasy III szkoły podstawowej?

Z tak postawionego problemu głównego wynikają następujące problemy szczegółowe:

P1 – Czy i jaki wpływ ma stosowanie gier i zabaw ortograficznych na budzenie pozytywnej motywacji uczenia się zasad ortografii w klasie III szkoły podstawowej?

P2 – Czy i w jakim stopniu stosowanie gier i zabaw ortograficznych w klasie III szkoły podstawowej wpływa na operatywność wiedzy uczniów?

P3 – Czy i w jakim stopniu stosowanie gier i zabaw ortograficznych w klasie III szkoły podstawowej ma wpływ na trwałość wiedzy z zakresu poprawnej pisowni?

Z dobrze postawionego problemu powinna jasno wynikać hipoteza badawcza, jako przypuszczająca odpowiedź na pytanie zawarte w problemie. Znaczenie słowa hipoteza wywodzi się od greckiego *hypothesis* (hipo(o) – pod, poniżej; *thesis* – położenie, twierdzenie) i oznacza domysł naukowy. W rozumieniu metodologicznym hipoteza to przypuszczenie naukowe przyjęte w celu objaśnienia jakiegoś zjawiska. Jest ono poddane sprawdzeniu, a w przypadku wyniku pozytywnego może stać się wiarygodnym prawem nauki¹⁰.

Hipoteza powinna spełniać następujące warunki: powinna dawać możliwości zweryfikowania jej przez konsekwencje praktyczne z niej wynikające, powinna mieć moc teoriiotwórczą, nie może być sprzeczna z udowodnionymi już twierdzeniami w nauce, musi być jasno i jednoznacznie¹¹.

Na podstawie analizy literatury oraz własnego doświadczenia pedagogicznego adekwatnie do postawionych problemów badawczych zostały wysunięte hipotezy w następującym brzmieniu:

Hipoteza główna:

H: Systematyczne stosowanie gier i zabaw ortograficznych ma istotny wpływ na skuteczność w kształtowaniu nawyku poprawnego pisania w klasie III szkoły podstawowej.

Hipotezy szczegółowe:

⁹ W. Dutkiewicz, op. cit., s. 54.

¹⁰ Tamże, s. 55; por. np. J. Brzeziński, *Elementy metodologii badań pedagogicznych*, Warszawa 1978, s. 57; T. Pilch, op. cit., s. 69.

¹¹ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, PZWS, Warszawa 1968, s. 53.

H1 - Systematyczne stosowanie gier i zabaw ortograficznych ma istotny wpływ na budzenie pozytywnej motywacji uczenia się zasad ortografii w klasie III szkoły podstawowej.

H2 – Systematyczne stosowanie gier i zabaw ortograficznych ma istotny wpływ na operatywność wiedzy uczniów klasy III szkoły podstawowej.

H3 - Systematyczne stosowanie gier i zabaw ortograficznych w klasie III szkoły podstawowej ma istotny wpływ na trwałość wiedzy z zakresu poprawnej pisowni.

3. Zmienne, wskaźniki zmiennych zależnych i zmiennych niezależnych

Podstawową kategorią występującą w badaniach empirycznych w czasie weryfikacji hipotez jest zmienna. *Zmienną nazywa się dowolną właściwość – cechę, która przybiera różne wartości, a przynajmniej dwie (jest to warunek, by cecha nazwana została zmienną*¹².

W metodologii badań pedagogicznych wyróżnia się trzy rodzaje zmiennych:

- zmienne niezależne – czyli czynniki powodujące określone zmiany w innych czynnikach (droga);

- zmienne zależne – czyli czynniki podlegające wyraźnym wpływom ze strony zmiennych niezależnych. Zmienne zależne to wynik końcowy (skutek);

- zmienne pośredniczące – to te, których wpływ na zachodzące zjawiska i procesy jest niewątpliwy, a nie można ich zaliczyć do zmiennych zależnych ani do zmiennych niezależnych¹³.

Typ moich badań warunkował wyznaczenie zmiennych.

Zmienną niezależną w moich badaniach są:

H1 H2 H3 Zn1 - odpowiednie zestawy gier i zabaw ortograficznych.

H1 H2 H3 Zn2 - scenariusze zajęć zintegrowanych, do których włączyłam wybrane gry i zabawy ortograficzne.

Zmienna zależna, ta która czyni się przedmiotem badań to:

H1 Zz1 - motywacja uczenia się,

H2 Zz2 - operatywność wiedzy, czyli sprawność posługiwania się nią,

H3 Zz3 - trwałość wiedzy uczniów.

Mówiąc o zjawiskach pedagogicznych, dokonując ich opisu przy pomocy hipotez i zmiennych, stajemy przed faktem konieczności szczegółowego określenia, czy dane zjawisko zachodzi, czy nie¹⁴. Służą do tego wskaźniki. Wskaźnikiem jakiegoś zjawiska Z nazywać

¹² W. Dutkiewicz, op. cit., s. 62.

¹³ H. Muszyński, *Wstęp do metodologii pedagogiki*, Warszawa 1968, s. 245.

¹⁴ W. Dutkiewicz, op. cit., s. 67;

będziemy takie zjawisko W, którego zaobserwowanie pozwoli nam (w sposób bezwyjątkowy lub z określonym, lub choćby z wyższym od przeciętnego prawdopodobieństwem) określić, że zaszło zjawisko. Wskaźnik pozwala więc na jednoznaczne stwierdzenie tego, czy w danym przypadku określona cecha czy zjawisko występuje lub nie¹⁵.

Nasileniem zmiennej niezależnej w niniejszej pracy, czyli wskaźnikiem określiam:

Zn1 W1 - systematyczne stosowanie gier i zabaw ortograficznych.

Natomiast **wskaźnikiem zmiennej zależnej** określiam:

H2 Zz2 W2 - ilość uczniów znających zasady pisowni,

H2 H3 W3 - wyniki badań testowych,

H2 H3 W4 - liczba uczniów poprawnie rozwiązujących test,

H1 W5 - aktywność uczniów podczas zajęć,

Omówione wyżej wskaźniki zmiennych ujęłam w wielkości liczbowe, aby można było je poddać analizie statystycznej, aby bardziej konkretnie wskazać zależności i związki badanych zjawisk.

Ze względu na zróżnicowany poziom intensywności zmiennych, w celu określenia ich wskaźników zastosowałam punkty. Liczba ich jest zależna od:

- ilości operacji,
- ilości elementów wiedzy w wykonywaniu poleceń,
- od tego, czy zostało wykonane całe zadanie czy fragment.

Drugą skalą, którą się posłużyłam do pomiaru był procent. Podstawą do obliczenia wyników był stosunek punktów uzyskanych w badaniach do możliwych.

4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Zasadniczym celem pracy badawczej jest gruntowne poznanie określonej kategorii zjawisk. Dlatego też stosuje się przyjęte przez badacza możliwie z najistotniejszych metod, technik i narzędzi badawczych. Metoda badań to zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego¹⁶.

W literaturze spotykamy wiele definicji metod i technik badawczych. J. Grzesiak¹⁷ wyróżnia następujące metody badań: sondaż diagnostyczny, monografię pedagogiczną,

¹⁵ Zob. np. J. Grzesiak, *Metodologiczne aspekty studiów pedagogiczno-artystycznych*, Studia Pedagogiczno-Artystyczne, tom 1, WPA UAM, Kalisz 2001, s. 32. (zob. też WWW.jangrzesiak.edu.pl).

¹⁶T. Pilch, op. cit., s. 116.

¹⁷ J.Grzesiak, *Statystyka...*, op.cit, s 53.

eksperyment pedagogiczny, metodę indywidualnych przypadków oraz metodę analityczną (porównawczą, historyczną).

W swej pracy zastosowałam metodę **eksperymentu pedagogicznego, jako metodę naukowego badania określonego wycinka rzeczywistości, polegającą na wywoływaniu lub tylko zmienności przebiegu procesów, przez wprowadzenie do nich jakiegoś nowego czynnika i obserwowanie zmian powstałych pod jego wpływem**¹⁸.

Przeprowadzenie eksperymentu pedagogicznego może odbywać się za pomocą różnych technik. Techniki badawcze stanowią czynnik służebny w stosunku do metod badawczych. Są to czynności praktyczne, regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzalnych informacji, opinii, faktów¹⁹.

Na ogół wymienia się trzy techniki eksperymentalne: technika grup równoległych, technika rotacji oraz technika jednej grupy.

W moich badaniach zastosowałam **technikę jednej grupy**.

W moich badaniach eksperyment polegał na wprowadzeniu do pracy dydaktycznej różnorodnych rozrywek ortograficznych. Eksperyment pedagogiczny to metoda łącząca się ściśle z **obserwacją**, którą wykorzystałam w moich badaniach.

Są różne rodzaje obserwacji, uzależnione od kryterium podziału. Jeśli za podstawę podziału przyjmujemy kryterium czasu, to wyodrębnić można obserwację ciągłą i obserwację próbek czasowych. Uwzględniając kryterium treści obserwacji, może ona być całościowa lub częściowa. Natomiast ze względu na kryterium liczby przedmiotów – jednostkowa, dotycząca pojedynczych osób czy zjawisk bądź zdarzeń oraz kompleksowa czy grupowa. Innym kryterium jest sposób prowadzenia obserwacji: obserwacja bezpośrednia (badacz osobiście prowadzi obserwację i rejestruje spostrzeżenia) i obserwację pośrednią (materiały gromadzi większa liczba badaczy, praktykowana przy badaniach większych społeczności)²⁰.

Obserwacje przeprowadziłam **techniką próbek zdarzeń** w ramach hospitacji zajęć z języka polskiego w klasie III. W swoich badaniach wykorzystałam **arkusz obserwacji**.

W prowadzonych badaniach własnych podstawowymi narzędziami były **testy dydaktyczne**.

Chcąc gromadzić odpowiedni materiał faktograficzny za pomocą, którego można ustalić stopień wykorzystania rozrywek ortograficznych w kształtowaniu nawyku poprawnego pisania w klasie III została wykorzystana technika ankietowania.

¹⁸ W. Zaczyński, op. cit., s. 83.

¹⁹ W. Goriszowski, op. cit., s. 73.

²⁰ W. Dutkiewicz, op. cit., s. 90.

Kwestionariusz ankiety dla nauczycieli przeznaczony do badań własnych składa się z dwóch części. Część I to część wstępna, która zawiera informacje dotyczące wykształcenia, stażu i miejsca pracy badanego. W części II uwzględniłam pytania dotyczące tematu pracy. Część pytań zawartych w kwestionariuszu miała zaproponowane odpowiedzi. Zadaniem ankietowanego było wybrać i zakreślić kołem ważną dla niego odpowiedź. Inne pytania wymagały samodzielnego pisemnego udzielenia odpowiedzi. Ankieta prowadzona wśród nauczycieli była anonimowa. Dzięki temu można było uzyskać szczere odpowiedzi i pozwoliło to na swobodne wyrażanie opinii na dane temat.

5. Organizacja i przebieg badań

Moja praca jest oparta na badaniach przeprowadzonych w roku szkolnym 2011/2012 w Szkole Podstawowej w

Celem badań było zapoznać się w jakim zakresie gry i zabawy ortograficzne funkcjonują w nauczaniu zintegrowanym w klasie III oraz czy i jaki mają wpływ na kształtowanie nawyku poprawnego pisania.

Badania własne rozpoczęłam od przeprowadzenia ankietowania wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w celu zorientowania się, w jaki sposób wykorzystują oni rozrywki ortograficzne, czy często i chętnie je stosują. Badania ankietowe przeprowadziłam wśród 30 nauczycieli szkół podstawowych w klasach I - III na terenie powiatu

W tym samym czasie dokonałam obserwacji zajęć zintegrowanych zawierających edukację językowo - literacką w badanej klasie. Podczas obserwacji zajęć szczególną uwagę zwracałam, przede wszystkim, jakie rozrywki ortograficzne nauczyciele stosują najczęściej, na ile zgodne są one z treścią prowadzonych zajęć oraz czy budzą pożądane zaciekawienie i zaangażowanie uczniów.

Następnie przeprowadziłam eksperyment pedagogiczny, w którym badaniami objęłam klasę III. Celem moich badań wstępnych było sprawdzenie jaki zasób wiadomości posiadają uczniowie przed wprowadzeniem gier i zabaw ortograficznych do programu nauczania – mającego na celu kształcenie nawyku poprawnego pisania w klasie III. Do tego celu wykorzystałam sprawdzian ortograficzny dla klasy III.

Kolejnym krokiem w prowadzeniu badań własnych było przeprowadzenie eksperymentu właściwego. Z chwilą rozpoczęcia eksperymentu w klasie III zajęcia z zakresu ortografii były prowadzone z zastosowaniem rozrywek ortograficznych. Ponieważ obecnie jestem nauczycielem biernym, poprosiłam nauczycielkę klasy, w której przeprowadzałam badania o przeprowadzenie eksperymentu. W prowadzonych zajęciach zostały wykorzystane przygotowane przeze mnie zestawy

gier i zabaw ortograficznych. Samodzielnie przeprowadziłam 3 zajęcia, pozostałe hospitowałam. W trakcie hospitacji dokonałam obserwacji zachowań uczniów, czy zajęcia z zastosowaniem gier i zabaw ortograficznych budzą pożądane zaniepokojenie i zaangażowanie uczniów.

Faza końcowa badań polegała na tym, że przeprowadziłam sprawdzian ortograficzny podsumowujący mój eksperyment.

6. Charakterystyka badanego terenu

Szkoła Podstawowa w mieści się w nowym budynku. Sale lekcyjne znajdują się na parterze oraz piętrze. Budynek posiada dużą, bardzo dobrze wyposażoną salę gimnastyczną, stołówkę połączoną ze świetlicą, bibliotekę, pokój pielęgniarski oraz pomieszczenia gospodarcze.

Klasy nauczania początkowego mieszczą się na piętrze budynku, są wyposażone w odpowiednie i niezbędne środki dydaktyczne.

W szkole pracuje 21 nauczycieli, czterech pracowników obsługi oraz jedna osoba w administracji. Wszyscy nauczyciele posiadają wyższe wykształcenie magisterskie w zakresie wykładanych przedmiotów oraz dodatkowe kwalifikacje do prowadzenia zajęć z innych przedmiotów. W edukacji wczesnoszkolnej pracują trzy nauczycielki o stażu pracy powyżej 16 lat.

W szkole tej uczy się 152 dzieci, w tym 72 dziewczynki i 80 chłopców. Do klas I – III uczęszcza 60 dzieci, w tym 23 dziewczynki oraz 38 chłopców. Przy szkole funkcjonuje również oddział klasy „0”.

Klasa III, w której przeprowadzałam badania liczy 20 uczniów, 15 chłopców i 5 dziewczynek. Dzieci pochodzą ze środowiska wiejskiego, z okolicznych wsi w gminie Wszystkie dzieci są w normie intelektualnej, bez konieczności prowadzenia dodatkowych zajęć korekcyjno – kompensacyjnych.